

## НОВИЙ ЗЕМЕЛЬНИЙ КОДЕКС ЯК ВАЖЛИВИЙ ЕТАП НА ШЛЯХУ ВДОСКОНАЛЕННЯ АГРАРНИХ ВІДНОСИИ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

*Розглядаються найважливіші положення нового Земельного кодексу, зокрема, завдання земельного законодавства та його основні принципи.*

**Ключові слова:** земельний кодекс, земельне законодавство, принципи земельного законодавства.

**I. Вступ.** Прийняття Верховною Радою України 25 жовтня 2001 року нового Земельного кодексу було довгоочікуваним і передбачуваним кроком. Необхідність законодавчого оформлення нового типу відносин в аграрному секторі економіки була очевидною. Тому їй не дивно, що його основні положення відносно довгий час були в центрі уваги не тільки спеціалістів, але й доволі широкої аудиторії людей, безпосередньо зацікавлених в новизні прийнятих рішень, оскільки вони мали пряме відношення до їхнього роду діяльності, визначали суспільний устрій, безпосередньо впливали на рівень їх життя. В той же час, незважаючи на, скажемо, ажіотаж з приводу прийняття нового Земельного кодексу, об'єктивний стан речей в економіці країни в цілому змушує бути досить таки обережним при оцінці основних положень цього, в принципі, прогресивного документу. В спеціальній економічній літературі новий Земельний кодекс найшов своє розуміння і викликав відповідний резонанс. Але, треба визнати, ті коментарі, які приводяться в ній, стосуються головним чином практичних заходів по реалізації цього документу, абстрагуючись, як нам здається, при цьому від стратегічного курсу подальшого розвитку нашого суспільства. У хорошому розумінні цього слова. Це дійсно найбільш прогресивний документ в сфері аграрних відносин. Але при розгляді його основних положень проходить певне ігнорування загального стану речей в економіці країни. У зв'язку з цим ми б хотіли акцентувати увагу на такому питанні.

Прийняття любого документу, який ставить за мету регламентацію, скажемо, все-

таки виробничих відносин у тій чи іншій сфері життєдіяльності, у тій чи іншій сфері економіки країни в цілому, на наш погляд, залежить від двох обставин (хоча й ми, не виключено, можемо помилитись). По-перше, який реальний стан економіки тієї чи іншої країни на тому чи іншому етапі розвитку. Не розглядалися ж плани освоєння космосу в умовах феодалізму. І, по-друге, наскільки адекватною цьому об'єктивному стану економіки є міра усвідомлення авторів того чи іншого документа цього стану, спрямованого, треба вірити, на його вдосконалення. Причому, мусимо зауважити, треба зразу визначити, йде мова про вдосконалення народногосподарського комплексу країни в цілому чи його окремої складової. Це не так вже й просте питання. На фоні досягнутого рівня розвитку економіки тієї чи іншої країни випередження подій, хоча й воно, безсумнівно, несе прогресивне начало, так чи інакше в кінцевому підсумку буде нівельоване цим рівнем. Так, боїмося, може бути і з новим Земельним кодексом. Він законодавчо закріплює новий тип відносин в аграрному секторі. А адекватного йому документа в інших галузях економіки України просто не існує. Однак із врахуванням вищесказаного аналіз основних, принципових положень нового Земельного кодексу має безпосередньо як наукову цінність, так і практичну значимість.

**II. Постановка завдання.** Розгляд найважливіших положень нового Земельного кодексу вже в своїй основі передбачає врахування цілого комплексу об'єктивних і суб'єктивних факторів, які визначають його роль і місце як в сфері аграрних відносин, так й в економіці країни в цілому. Основними з них, на наш погляд, є:

– Земельний кодекс є найбільш узагальненою формою законодавчого оформлення аграрних відносин;

Основні, принципові положення Земельного кодексу відображають сучасний стан розвитку аграрних відносин, їх специфіку і особливості;

– Ефективна реалізація основних положень Земельного кодексу можлива лише при умові повномасштабного врахування специфіки періоду, який переживає як економіка країни в цілому, так і, в особливій мірі, її аграрний сектор; ця вимога особливо актуальна в сучасних умовах формування ринкових відносин в усіх сферах суспільного виробництва;

– Однією з передумов успішної реалізації основних положень

Земельного кодексу є необхідність постійного їх вдосконалення,

розгляду в динаміці, взаємозв'язку і взаємозалежності.

**III. Результати.** В процесі аналізу найважливіших положень Земельного кодексу ми визнали за необхідне деталізувати такі з них:

#### **1. Земля як основне національне багатство**

1. Земля як основне національним багатством, що перебуває під особливою охороною держави.

2. Право власності на землю гарантується.

3. Використання власності на землю не може завдавати шкоди правам і свободам громадян, інтересам суспільства, погіршувати екологічну ситуацію і природні якості землі.

Земля як складова частина біосфери включає ґрунти та інші природні елементи ландшафту, що органічно пов'язані між собою і забезпечують належне існування флори і фауни та життєдіяльність людини.

Конституція України, зважаючи на виключно важливе значення землі у всіх сферах економіки країни, проголошує її основним національним багатством і запроваджує при цьому імперативний принцип особливої охорони зазначеного найважливішого компонента біосфери.

Принцип особливої охорони державою землі як основного національного багатства передбачено в ст. 14 Конституції України. Він складає систему правових, організаційних, економічних та інших заходів, спрямованих на її раціональне використання, запобігання необґрунтованому вилученню земель із сільськогосподарського обігу; захисту від шкідливих антропогенних впливів, а також на відтворення і підвищення родючості ґрунтів, продуктивності земель лісового фонду, забезпечення належного режиму земель природоохоронного, оздоровчого,

рекреаційного та історико-культурного призначення (ст. 162 Земельного кодексу (далі - ЗК)). Ця система заходів передбачена усіма нормами Земельного кодексу України, а також іншими законами і нормативними актами, виданими відповідними органами державної влади, місцевого самоврядування та місцевих державних адміністрацій згідно їх повноважень у галузі регулювання земельних відносин (статті 6-17 ЗК).

З метою охорони земель України як основного національного багатства Верховною Радою України Законом від 21 вересня 2000 року затверджена «Загальнодержавна програма формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки». Вона розроблена в контексті вимог для подальшого опрацювання, вдосконалення та розвитку екологічного законодавства України, а також відповідно до рекомендацій Всеєвропейської стратегії збереження біологічного та ландшафтного різноманіття (1995 р.) щодо питання формування Всеєвропейської екологічної мережі як єдиної просторової системи територій країн Європи з природним або частково зміненим станом ландшафту.

Формування екологічної мережі, яка включає до свого складу і землі, передбачає зміни в структурі земельного фонду шляхом віднесення (на підставі обґрунтування екологічної безпеки та економічної діяльності) частини земель господарського використання до категорій, що підлягають особливої охороні з відтворенням притаманного їм різноманіття природних ландшафтів.

Наявна площа та територіальна структура земель України, що підлягають особливої охороні з боку держави, дають належні підстави для віднесення їх до територіальної системи з певними ознаками екологічної мережі.

Сприятливі умови для охорони та збільшення площі земель з природними ландшафтами, що склалися у процесі реформування економічних відносин у землекористуванні, забезпечуються:

вилученням земель сільськогосподарського призначення (насамперед деградованих орних земель) внаслідок економічної збитковості їх використання за призначенням;

– вилученням із промислового використання (у видобувній, будівельній та інших галузях виробництва) земельних ділянок, які втратили природний стан і становлять підви-

щезення небезпеку для збереження навколишнього середовища;

- наданням переваги відновленню природних ландшафтів як найбільш доцільному виду використання земель, що вибувають із сільськогосподарського використання;

- збільшенням території лісів, лісосмуг навколо сільськогосподарських угідь;

- необхідністю виконання Україною міжнародних зобов'язань у галузі охорони довкілля і, зокрема, земель.

Головною метою цієї Програми є збільшення площі земель країни з природними ландшафтами до рівня, достатнього для збереження їх різноманіття.

Основними її завданнями є:

обґрунтування та опрацювання організаційно-правових, економічних, науково-практичних та інших заходів щодо забезпечення процесу формування та захисту екологічної мережі і, зокрема, земельного фонду країни;

резервування та подальше надання статусу заповідних цілиним землям, сталонним типам ґрунтів тощо;

оптимізація площ сільськогосподарських угідь та зменшення ступеня їх розораності;

удосконалення структури земель сільськогосподарського призначення та збагачення їх природними компонентами;

впровадження ґрунтозахисної системи землеробства з контурно-меліоративною організацією території;

обмеження руйнівного інтенсивного використання екологічно уразливих земель;

здійснення консервації сільськогосподарських угідь з дуже змитими та дуже дефільованими ґрунтами на схилах крутизною понад 5-7 градусів.

Завдання, зміст і порядок охорони земель та ґрунтів викладено в статтях 162-168 ЗК. Обов'язок по охороні земель покладено на відповідні органи державної влади, місцевого самоврядування та державні адміністрації (статті 6-17 ЗК).

Для охорони земель запроваджується державний, самоврядний та громадський контроль (статті 187-190 Кодексу).

З метою раціонального використання та охорони земель, створення сприятливого екологічного середовища та поліпшення природних ландшафтів Земельним кодексом передбачається проведення землеустрою (статті 181-186), моніторингу земель (статті

191, 192), державного земельного кадастру (статті 193-204) та економічного стимулювання (ст. 205).

Охорона земель спрямована на збереження родючості ґрунтів, підвищення продуктивності землі, використання земельних ресурсів у відповідності з їх цільовим призначенням, недопущення забруднення землі шкідливими речовинами та ін.

Громадяни та юридичні особи, винні у псуванні сільськогосподарських та інших земель, забрудненні їх хімічними та радіоактивними речовинами і стічними водами, засміченні промисловими, побутовими відходами, а також в інших порушеннях законодавства про охорону земель, закріплених в ст. 211 Земельного кодексу, несуть цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність.

Конституційне положення щодо гарантій права власності на землю, передбачене Земельним кодексом, стосується не тільки державної, а й інших форм власності на землю. При цьому Конституція України, а з нею і Земельний кодекс, виходять з того, що законодавче закріплені форми власності на землю забезпечуються тими ж гарантіями, що і право власності на будь-які інші об'єкти.

Право власності на землю набувається і реалізується громадянами, юридичними особами та державою виключно відповідно до закону (ст. 14 Конституції України). Це право на землю гарантується системою правових засобів забезпечення набуття права власності на землю і реалізації суб'єктами, зазначеними в ст. 80 ЗК.

Порядок та умови набуття, реалізації та захисту права власності на землю цих суб'єктів передбачено статтями 81-90; 116-121; 127-131; 152-157 ЗК.

Згідно ч.3 ст. 13 Конституції власність зобов'язує. Вона не повинна використовуватися на шкоду людині і суспільству. Зазначені принципи конституційні положення повною мірою стосуються і власності на землю.

Ст. 91 Земельного кодексу зобов'язує власників земельних ділянок підвищувати родючість ґрунтів та зберігати інші корисні властивості землі, додержуватися вимог законодавства про охорону довкілля, не порушувати прав власників суміжних земельних ділянок та землекористувачів, а також закріплює інші обов'язки цих суб'єктів.

У відповідності з Конвенцією про захист прав людини та основних свобод від 4.11.1950 р. кожна фізична або юридична особа має право мирно володіти своїм майном. Ніхто не може бути позбавлений свого майна інакше як в інтересах суспільства і на умовах, передбачених законом або загальними принципами міжнародного права. Згідно Закону України «Про зону надзвичайної екологічної ситуації» серед заходів, що можуть здійснюватися в такій зоні, у випадку запровадження в ній правового режиму надзвичайного стану допускається примусове відчуження об'єктів права приватної власності (в тому числі і земельних ділянок) з обов'язковим наступним повним відшкодуванням їх вартості (ст. 10).

Власники землі, які допустили порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, зокрема порушили права громадян на екологічно безпечне довкілля або порушили норми екологічної безпеки тощо, у відповідності із Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища» (ст. 68) притягуються до відповідальності. Згідно ст. 211 Земельного кодексу громадяни та юридичні особи - власники землі несуть цивільну, адміністративну або кримінальну відповідальність, наприклад, за невиконання вимог щодо використання земель за цільовим призначенням; розміщення, проєктування, будівництво, введення в дію об'єктів, що негативно впливають на стан земель; непроведення рекультивациі порушених земель тощо.

## 2. Земельне законодавство та його завдання

1. Земельне законодавство включає Кодекс, інші нормативно-правові акти у галузі земельних відносин.

2. Завданням земельного законодавства є регулювання земельних відносин з метою забезпечення права на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад та держави, раціонального використання та охорони земель.

Земельне законодавство складає всю сукупність законодавчих та підзаконних нормативних актів, які регулюють земельні відносини. Разом вони складають систему земельного законодавства. Основним спеціальним актом земельного законодавства на території України є Земельний кодекс. Його особливістю є те, що він покликаний стати

інтегруючою і цементуючою основою для розвитку вітчизняного земельного законодавства.

За формою, змістом, структурою та напрямками чинний Земельний кодекс суттєво відрізняється від Земельного кодексу в редакції 1992 року. Чинний кодекс відображає стратегію держави, спрямовану на поглиблення і подальший розвиток земельної реформи, створює необхідну законодавчу основу для подальшої нормотворчої та правозастосовчої практики.

Цей кодекс відповідає вимогам ринкової економіки та цивілізованого суспільства і водночас зберігає соціальну спрямованість. Він конкретизує конституційне положення щодо права власності на землю, гарантії цього права, закріплює цілу низку нових положень, поява яких пов'язана з ринковими умовами та ін.

Конституцією України (ст. 92) встановлено, що найбільш важливі екологічні відносини, в тому числі і земельні, повинні регулюватися виключно законами. Зазначені конституційні норми є вихідними положеннями для прийняття відповідного земельного законодавства з конкретних питань. Так, поряд з Земельним кодексом діють Закони України «Про оренду землі», «Про плату за землю» та ін.

Передбачається, що в подальшому правове регулювання на законодавчому рівні окремих положень повинно здійснюватися шляхом прийняття пакету законів («Про охорону землі», «Про ринок землі», «Про землеустрій», «Про оцінку землі», «Про консервацію земель», «Про правовий режим земель охоронних зон» та ін.).

Самостійне місце серед нормативно-правових актів у галузі земельних відносин займають постанови Верховної Ради України. Серед них, наприклад, постанова «Про земельну реформу» від 18 грудня 1990 р., постанова «Про основні напрями державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки» від 5 березня 1998 р. та ін.

До підзаконних нормативно-правових актів, які регулюють земельні відносини, належать нормативні укази Президента України, постанови Кабінету Міністрів України, нормативно-правові акти міністерств і ві-

домств, розпорядження місцевих державних адміністрацій та рішення органів місцевого самоврядування.

Завдання земельного законодавства полягає в регулюванні земельних відносин з певною метою. Такою метою є, по-перше, забезпечення на землю права громадян, юридичних осіб, територіальних громад та держави, по-друге, раціональне використання та охорона земель.

Розрізняються самостійні права на землю: право власності на земельну ділянку і право користування земельною ділянкою. Відповідні земельно-правові приписи, що регулюють зазначені права, складають правові інститути: право власності і право землекористування.

Регулюючи земельні відносини, Земельний кодекс закріплює права власників земельних ділянок і землекористувачів, їх обов'язки, правила та порядок використання земель, охорону земельних прав тощо.

Відомо, що земля використовується для різних цілей, тому в ст. 4 мова йде про мету правового регулювання земельних відносин. Такими цілями як мінімум дві: раціональне використання та охорона земель.

Раціональне використання земель – це таке використання, яке здійснюється на підставі науково-технічних правил, є ефективним, але не призводить до погіршення земель (зниження їх родючості чи виникнення деградації ґрунтів), а забезпечує підвищення їх родючості.

Раціональне використання земель в першу чергу означає строге цільове їх призначення. Нецільове використання землі не тільки нерациональне, але й незаконне. Для забезпечення раціонального використання землі власники земельних ділянок і землекористувачі повинні запроваджувати прогресивні системи землеробства, більш повно використовувати досягнення науково-технічного прогресу. При раціональному використанні землі її якість повинна покращуватися.

Раціональне екологічно збалансоване землекористування забезпечує збереження і покращення як землі, так і інших природних ресурсів. Нерациональним вважається таке використання землі, яке здійснюється з порушенням зазначених вимог.

Забезпечення охорони земель - самостійна мета правового регулювання земельних

відносин. Охорона земель включає систему правових, організаційних, економічних та інших заходів, спрямованих на раціональне використання земель, запобігання необґрунтованому вилученню земель сільськогосподарського призначення, захист від шкідливого антропогенного впливу, відтворення і підвищення родючості ґрунтів, підвищення продуктивності земель лісового фонду, забезпечення особливого режиму використання земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення. З метою посилення охорони земель згідно закону можуть розроблятися та прийматися республіканські та місцеві програми охорони земель.

### 3. Принципи земельного законодавства

Земельне законодавство базується на таких принципах:

- а) поєднання особливостей використання землі як територіального базису, природного ресурсу і основного засобу виробництва;
- б) забезпечення рівності права власності на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад та держави;
- в) невтручання держави в здійснення громадянами, юридичними особами та територіальними громадами своїх прав щодо володіння, користування і розпорядження землею, крім випадків, передбачених законом;
- г) забезпечення раціонального використання та охорони земель;
- д) забезпечення гарантій прав на землю;
- є) пріоритету вимог екологічної безпеки.

Принципи земельного законодавства – це ті основоположні засади, головні ідеї, що характеризуються універсальністю та відображають суттєві положення законодавства. Вони або ж прямо закріплені в земельно-правових нормах, або ж виникають з їх змісту.

Сутність принципу поєднання особливостей використання землі як територіального базису, природного ресурсу і основного засобу виробництва в тому, що земля як об'єкт земельних відносин розглядається законом не тільки як основний засіб виробництва і територіальний базис, але й як елемент довкілля, який знаходиться у нерозривному зв'язку з іншими природними ресурсами.

Забезпечення рівності права власності на землю громадян, юридичних осіб, територіальних громад і держави – один із самостійних принципів. В його основі покладені

положення чинного законодавства щодо рівності форм власності на землю. Це означає, що умови та об'єм здійснення власниками своїх повноважень є однаковими для всіх суб'єктів, їх суб'єктивні права підлягають захисту в однаковій мірі.

Невтручання держави в здійснення суб'єктами своїх прав щодо володіння, розпорядження та користування землею, крім випадків, передбачених законом – це результат демократизації земельних відносин. Закріплення цього принципу пов'язане з розширенням прав власників земельних ділянок і землекористувачів (у тому числі і орендарів), розвитком їх самостійності. Державне управління в галузі використання та охорони земель здійснюється в сучасних умовах у поєднанні з широкою самостійністю як власників земельних ділянок, так і землекористувачів. Згідно ст. 154 Земельного кодексу органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування без рішення суду не мають права втручатись у здійснення власником земельної ділянки повноважень щодо володіння, користування і розпорядження належною йому ділянкою або встановлювати непередбачені законодавчими актами додаткові обов'язки чи обмеження. У випадку ж заподіяння шкоди неправомірним втручанням зазначених органів у здійснення власником повноважень щодо землі ст. 155 Земельного кодексу встановлює відповідальність названих органів.

Право власників земельних ділянок та землекористувачів самостійно господарювати на землі є запорукою того, що держава не повинна втручатись в діяльність носіїв земельних прав при реалізації ними своїх правомочностей. Винятки з цього правила складають випадки, передбачені законом. Мова йде, зокрема, про примусове припинення прав на земельну ділянку її власника або землекористувача при порушенні ними чинного земельного законодавства (ст. 143 ЗК). Не виключається також припинення земельних прав і на випадок необхідності забезпечення екологічної безпеки або ж інших державних чи суспільних інтересів та ін. (ст.ст. 146, 147 ЗК). Забезпечення раціонального використання та охорони земель – один з основоположних принципів. Раціональне використання землі передбачає взаємозв'язок досягнення необхідного ефекту, який отримано від

господарської експлуатації землі при мінімальних витратах з одночасним збереженням і покращенням землі в процесі її використання. Цей принцип тісно і нерозривно пов'язаний з такими принципами, як цільовий характер використання земель та стабільність, сталість прав на землю.

Згідно закону земельні ділянки повинні використовуватися суб'єктами земельних прав тільки у відповідності з цільовим призначенням. Використання земельних ділянок з порушенням зазначеної вимоги незаконне і тягне за собою певні негативні правові наслідки для суб'єкта (ст. 141 ЗК).

Забезпечення гарантій прав на землю полягає в тому, що Земельний кодекс забезпечує гарантії права власності на землю і права користування землею.

Земельні права суб'єктів (право власності на земельні ділянки та право користування ними), а також гарантії їх здійснення проголошені і закріплені Конституцією України. Так, цим Законом визначені права і свободи людини і їх гарантії, гарантується право звернення до суду для захисту конституційних прав і свобод, гарантується право власності на земельну ділянку (ст. 13,14,55). Згідно ст. 153 Земельного кодексу власник не може бути позбавлений права власності на земельну ділянку, крім випадків, передбачених чинним законодавством. Примусове ж відчуження земельної ділянки (шляхом її викупу) може бути застосоване як виняток для суспільних потреб та з мотивів суспільної необхідності, на підставі і в порядку, встановлених законом та за умови попереднього і повного відшкодування вартості земельної ділянки (ст.ст. 146, 147 ЗК). Якщо ж колишнім власником земельної ділянки буде встановлено, що земельна ділянка використовується не для суспільних потреб, він має право звернутися до суду з позовом про визнання недійсним чи розірвання договору викупу земельної ділянки та відшкодування збитків, пов'язаних з викупом. Земельне законодавство базується на принципі пріоритету вимог екологічної безпеки. Його сутність полягає в тому, що при правовому регулюванні використання земель законодавець виходить із необхідності їх правової охорони як елементу екологічної безпеки. При цьому використання значної частини земель безпосередньо поставлено в залежність від забезпечен-

ня екологічної безпеки. Це стосується, зокрема, земель природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного призначення, земель лісового та водного фондів. Щодо зазначених земель законодавством встановлений такий правовий режим, який забезпечує їх особливу охорону.

Реалізація цього принципу шляхом впровадження екологічних вимог в земельно-правові норми дозволяє забезпечити здійснення комплексних заходів по охороні земель від шкідливих процесів, недопущенню розміщення, будівництва, експлуатації об'єктів, що негативно впливають на стан земель та які призводять до забруднення їх хімічними, радіоактивними, бактеріальними та іншими шкідливими речовинами.

За час, що минув, у розвиток Земельного кодексу Верховною Радою України прийнято 18 законів, які регулюють земельні відносини та використання земель, є базовими для формування ринку земель як несільськогосподарського, так і сільськогосподарського призначення. Головними з них є Закони: «Про землеустрій», «Про охорону земель», «Про державний контроль за використанням і охороною земель», «Про внесення змін до Земельного кодексу України» (щодо врегулювання земельних відносин недержавних сільгосппідприємств, «Про внесення змін до Закону України «Про оренду землі» (нова редакція), «Про іпотечку», «Про використання земель оборони» та «Про охорону земель». На виконання п. 104 постанови Кабінету Міністрів України від 20 січня 2003 року №100 Держкомземом розроблено проект Закону України «Про внесення змін до Земельного кодексу України». У законопроекті основну увагу приділено посиленню ролі державного управління землями. Це дасть можливість розвивати ринок землі, відносини, кредитування, іпотечку земельних ділянок і в загальні значно впливатиме на подальший розвиток земельних відносин.

До основних принципових положень вказаного законопроекту належать:

посилення ролі органів місцевого самоврядування базового рівня щодо розпорядження землями комунальної власності та впливу їх на процеси надання і вилучення земель державної власності. Передбачено, що тільки сільські, селищні й міські ради матимуть право розпоряджатися землями територіальних громад;

– повноваження щодо управління землями державної власності, у тому числі забезпечення купівлі-продажу та постійного користування, передбачено надати центральному органу виконавчої влади з питань земельних ресурсів;

– принципово змінюється порядок вилучення і надання земельних ділянок державної і комунальної власності. Юридичні особи й громадяни, зацікавлені у набутті права на землю, позбавляються тягаря здійснювати кілька десятків погоджень, сплачувати офіційно та іншим способом непомірні кошти за висновки, що є службовими обов'язками відповідних осіб.

**IV. Висновки.** З врахуванням вищесказаного можна зробити такі висновки:

проблеми розвитку АПК слід розглядати тільки крізь призму загальнонаціональних і в їх органічній єдності;

– необхідною умовою підвищення ефективності виробництва в АПК є посилення ролі держави в управлінні цими процесами;

– слід постійно вдосконалювати законодавчі і нормативні документи, які регламентують характер виробничих відносин в АПК.

1. *Андрейцев В.І.* Правові засади земельної реформи і приватизації земель в Україні: Навчально-практичний посібник. – К.: Істина, 1999

2. *Гладій М.В.* Основні концептуальні положення аграрної політики в Україні. Економіка АГЖ 1999 № 9.

3. *Галватюк М.С.* Новий Земельний кодекс України: ринок землі та його регулювання. Економіка АПК 2002 - № 9.

4. Земельний кодекс України. Прийнятий 25 жовтня 2001 року. – К.: Істина-2001.

5. *Краснодемська З.І.* Нова стратегія розвитку АПК //Урядовий кур'єр - 2000 - 5 лютого.

6. *Опиценко О.В.* Формування в аграрному секторі України організаційної структури ринкової економіки. Економіка АПК 1999 - № 1.

7. *Радченко П.В.* Підвищення ефективності виробництва в АПК в умовах переходу до ринку. Економіка АПК 1999 № 1.

8. *Юрченко А.Д.* Земельна реформа в Україні (до 10-річчя з часу проголошення) – Економіка АПК 2001 № 5.

9. *Щербан В.П.* Розвиток аграрної політики в Україні на сучасному етапі – Економіка АПК 2002 № 12.

*The most important regulations of the new Land code, namely, the objectives and the main principles of land laws are examined.*